

AL VOLTANT DE LA JURILINGÜÍSTICA: PRINCIPIS I APLICACIONS DE LA RECERCA SOBRE LLENGUA I DRET

Juan Jiménez-Salcedo*

Javier Moreno-Rivero**

1 Presentació de la secció monogràfica

El mitjà essencial d'existència del dret és la llengua. El dret se substancia per la llengua, que l'afaiçona i constitueix l'eina per la qual s'expressen els seus diferents matisos. Dret i llengua són, doncs, essencialment indestriables. En un món de societats multilingües, on cada vegada més hom relativitza el concepte de frontera i de territori, la reflexió sobre la manera en la qual s'estableixen les relacions jurídiques entre els ciutadans té una rellevància fonamental. Endemés, els moviments poblacionals que impliquen els diferents processos migratoris, tant econòmics com acadèmics, com de refugi i asil, fan palesa la necessitat d'assegurar els drets de les persones que no poden tenir un accés lingüístic normalitzat als serveis públics.

La *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, inclou en aquest número 68 una secció monogràfica sobre les relacions epistèmiques entre el dret i la llengua dins del paradigma dinàmic de la jurilingüística. Manllevem el terme a la tradició traductològica canadenca (Gémar, 1982), consagrada a França pel tractat de *Linguistique juridique* de Gérard Cornu (2005). Es podria considerar que la jurilingüística neix com a disciplina condicionada, al Canadà, pels estudis sobre traducció jurídica (Gémar, 2011) i, a França, pel monument que representa l'obra de Cornu, l'eix de la qual és l'estudi del llenguatge jurídic (Cacciaguidi-Fahy, 2008: 312). Gémar i Kasirer (2005: 7) defineixen la jurilingüística com l'aplicació d'un tractament lingüístic a totes les formes de textos jurídics. Aquesta visió oberta de la jurilingüística com a marc referencial permet una concepció en moviment i en construcció de les relacions entre dret i llengua, amb una varietat cada cop més àmplia de temàtiques, com demostra la llista final de títols d'aquesta monografia.

Ultra l'estudi del llenguatge i de la traducció jurídica, la recerca jurilingüística va més enllà de l'anàlisi que va fer Cornu (2005: 333) del discurs jurisdiccional com el conjunt d'actes de realització del dret, ja que analitza no només el seu caràcter performatiu, sinó també les interaccions que tenen lloc durant les vistes als tribunals, així com els actes derivats de les investigacions policials. Aquesta anàlisi se situa igualment dins del paradigma de la interpretació en medi social¹ pel que fa a l'estudi de les relacions entre els serveis públics i l'usuari al·lòfon.

Aquesta monografia mostra els resultats de nou recerques de naturalesa jurilingüística. Si els articles presentats per Jan Engberg, Maria Font i Marco A. Fiola tenen com a fil conductor el tema ja gairebé clàssic

* Juan Jiménez-Salcedo, professor del Departament de Traducció i Filologia de la Universitat Pablo de Olavide, de Sevilla, i del Departament de Llengua Espanyola de la Universitat de Mons (Bèlgica). Professor extern a la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana. Membre del grup de recerca consolidat "Plurilingüisme i Educació" (2014-SGR-208) de la Universitat de Lleida. jimsal@upo.es

** Javier Moreno-Rivero, professor del Departament d'Espanyol i Portuguès de la Universitat de Califòrnia, a Los Angeles. La seva recerca versa sobre les polítiques de traducció en l'àmbit jurídic, les llengües regionals i la lingüística aplicada. j.moreno@ucla.edu

Citació recomanada: JIMÉNEZ-SALCEDO, Juan; MORENO-RIVERO, Javier. «Al voltant de la jurilingüística: principis i aplicacions de la recerca sobre llengua i dret». *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 68, 2017, p. 1-4. DOI: [10.2436/rld.i68.2017.3064](https://doi.org/10.2436/rld.i68.2017.3064).

1 Fem servir aquest terme adaptat de la tradició francòfona de la interpretació als serveis públics per a persones al·lòfones en context migratori. D'ús generalitzat al Quebec, el terme s'utilitza igualment a l'Europa francòfona, en cohabitació amb d'altres com ara *interpretació-mediació* o *interpretació comunitària* (Jiménez-Salcedo, 2014: 5).

de les equivalències terminològiques en traducció jurídica i el paper que hi desenvolupen les competències en dret comparat per part del traductor, el punt de vista adoptat és sens dubte força innovador. Segons Engberg, no es poden concebre els corpus terminològics com a roques granítiques, sinó que el traductor ha d'ésser capaç d'establir equivalències dinàmiques entre les seves llengües de treball, per la qual cosa necessita activar competències en dret comparat. L'autor subratlla la fina frontera que existeix entre la traducció jurídica i el dret comparat, però remarca els objectius divergents dels professionals d'ambdues branques, raó per la qual la concepció monolítica de la terminologia jurídica que pot tenir el jurista no serveix al traductor, acostumat a desconstruir parelles de termes dins de les quals no hi ha relacions d'equivalència total. Maria Font, pel seu cantó, analitza la constitució d'un llenguatge jurídic europeu específic respecte dels llenguatges nacionals i ho fa a partir de l'anàlisi dels termes emprats en els reglaments de la Unió, instruments que s'apliquen directament als estats membres sense transposició –i, per tant, sense adaptació al dret intern– per part dels parlaments nacionals. En la línia de les equivalències terminològiques, Marco A. Fiola presenta un estudi de cas sobre la constitució d'un glossari anglès > tàmil de dret canadenc, motivat per les necessitats formatives dels intèrprets d'aquesta combinació lingüística als tribunals d'Ontario. L'article estudia la qüestió de les equivalències no tant pel que fa als ordenaments jurídics d'ambdues llengües, sinó més aviat per la dificultat d'adaptar al tàmil termes arrelats en un ordenament jurídic de *common law* com és el de la província d'Ontario.

En la seva anàlisi dels nous horitzons de la recerca en l'àmbit de la traducció jurídica, Lucja Biel transcendeix la divisió entre traducció jurídica com a activitat lingüística i traducció jurídica com a exercici de comparació entre ordenaments. L'autora subratlla la necessitat d'adoptar un enfocament transdisciplinari entre els estudis traductològics, el dret comparat i la lingüística. Biel advoca igualment per la multidimensionalitat, ja que l'anàlisi del procés de traducció ha de tenir en compte els productes (les traduccions efectuades), els procediments (com es tradueix), els participants i el context de producció textual i de recepció. Això ens situa en uns paràmetres d'estudi qualitatiu aplicable tant a la traducció com a la interpretació en medi social. En aquest context s'han d'analitzar no només els descriptors habituals de la traducció jurídica –principalment la dimensió intersistèmica (el trànsit entre sistemes jurídics) i intrasistèmica (el trànsit entre llengües al si d'un mateix ordenament)– sinó que s'han d'acollir també qüestions relacionades amb la sociologia o l'etnografia de la traducció, imprescindibles per a la comprensió global dels fenòmens.

La contribució de Juan Jiménez-Salcedo es refereix a un aspecte semiològic del llenguatge jurídic com és el de les prescripcions convencionals en matèria d'ús de les majúscules distintives i la seva aplicació a la redacció juridicoadministrativa en llengua catalana. L'autor parteix del tractament complex que es dona a la majúscula en el llenguatge jurídic, atès que se li atribueix un important seguit de funcions i ha estat objecte de regulació d'ençà que el català va tornar a ésser llengua normal de l'Administració. L'article analitza les fonts convencionals, no només les específiques de l'àmbit jurídic, sinó aquelles considerades més generals perquè emanen d'entitats normalitzadores, amb la finalitat de demostrar com un element convencional com l'ús de les majúscules condiciona la generació formal del dret escrit.

Tres articles aborden qüestions relacionades amb la interpretació en medi social. Eloísa Monteoliva analitza la modalitat d'interpretació en *stand-by* en entrevistes policials, és a dir, l'ús intermitent i selectiu de la interpretació quan els usuaris fan servir repertoris lingüístics considerats com a transparents, altrament dit, aquells on existeix un cert grau d'intercomprensió entre les parts implicades en la interacció dialògica. Mariana Orozco, pel seu cantó, proposa un corpus anotat d'interpretacions judicials en el qual s'atorga un lloc rellevant a l'anàlisi dels anomenats problemes textuais, similars als que es poden trobar en l'àmbit de la traducció jurídica, per exemple, pel que fa a l'equivalència habitual entre termes de diferents ordenaments jurídics en castellà, anglès, francès i romanès. Finalment, l'article de Melissa Wallace i Carlos Iván Hernández presenta les barreres lingüístiques i administratives a les quals han de fer front els sol·licitants d'asil i refugi als EUA, així com l'estret marge de maniobra que el context normatiu deixa per a la intervenció d'intèrprets. El text subratlla la necessitat de protocols d'intervenció i de models de formació adients per als mediadors lingüístics que treballen amb aquest tipus d'usuari.

La reflexió jurilingüística té també per objectiu visibilitzar aspectes relacionats amb l'exercici de la professió de traductor en l'àmbit jurídic. En la seva contribució, Juliette Rose Scott analitza les percepcions sobre les competències i el desenvolupament professional de les persones que treballen en aquest context. L'autora

sintetitzada en el seu text els problemes de reconeixement dels traductors jurídics, així com la necessitat per part de la mateixa professió de fer servir termes adients d'autodesignació.

2 La jurilingüística com a revisió crítica de les relacions entre llengua i dret

La finalitat de la jurilingüística, tal com es presenta en alguns dels articles d'aquesta monografia, és també analitzar de manera crítica les relacions que es poden establir entre llengua i dret. Així, l'article de Marco A. Fiola va més enllà de les disquisicions clàssiques sobre els problemes d'equivalència terminològica en interpretació judicial, ja que, en el cas de l'estudi concret que proposa, es tracta no pas de proporcionar l'equivalent en el tàmil jurídic de Sri Lanka i, per tant, en l'ordenament jurídic d'aquell país, del terme de *common law* emprat en dret ontarià, sinó de deslocalitzar el terme tàmil d'arribada al context de la província canadenca. Amb aquesta operació no s'està creant un simple corpus d'equivalències, sinó que s'està proposant una veritable normalització terminològica del tàmil jurídic dins d'un ordenament aliè. La jurilingüística contribueix, doncs, no només a establir mecanismes de transvasament entre llengües, sinó a proposar la normalització d'una terminologia jurídica específica per a una població al·lòfona.

També requereix normalització l'immens corpus del dret europeu, tal com demostra Maria Font en el seu article. En aquest cas, no estem davant d'un problema de trànsit entre dues llengües i dos ordenaments jurídics. Aquí el problema és força més complex, ja que es parteix d'un ordenament jurídic –l'europeu– encara en construcció, que regula les relacions entre estats dins d'un sistema plurinacional i plurijurídic, i que s'ha de substanciar en les vint-i-quatre llengües de la Unió sense deixar que, pel que fa a l'àmbit específic dels reglaments, l'ús dels termes en dret nacional parasi el sentit que se'ls dona en dret europeu. Ja no es tracta de trobar equivalent en l'ordenament jurídic d'arribada, sinó de mantenir un corpus terminològic estable entre les vint-i-quatre llengües i, de manera horitzontal, dins de la ingent producció normativa de les institucions de la Unió. Aquesta paradoxa ens obliga a debatre sobre els paràmetres habituals de la traducció i ens invita a evolucionar cap a un paradigma jurilingüístic, més dinàmic, en el qual el diàleg entre juristes i professionals de la llengua és no sols pertinent, sinó necessari.

Jan Engberg, d'altra banda, demostra com les relacions amb les competències en dret comparat divergeixen entre els professionals d'ambdues bandes de l'espectre jurídic: si el jurista especialista en dret comparat necessita analitzar els termes amb la finalitat de donar una resposta al problema jurídic plantejat per la causa, el traductor necessita fer servir no només els seus coneixements en dret comparat, sinó la seva capacitat d'anàlisi lingüística per a desconstruir els elements d'un terme i proposar-ne un equivalent –generalment imperfecte, però perfectament funcional per al seu text meta. Tot i el diàleg entre la llengua i el dret, la jurilingüística no pot adoptar completament les tècniques de raonament jurídic, ja que aquestes no són del tot productives en un context real de traducció.

Eloísa Monteoliva revisa el concepte de tècnica d'interpretació aplicada a un àmbit jurídic específic –el policial: el seu estudi de cas no es refereix a una tècnica bilateral com les que se solen descriure en interpretació policial i judicial, sinó que es parteix d'una concepció dinàmica de la llengua, capaç de pensar l'al·lòfon com un locutor amb diferents graus de coneixement de la llengua del procediment. Aquesta concepció fa que la intervenció de l'interpret sigui necessària, tot i que de manera intermitent.

També en el seu article Mariana Orozco revisa críticament les condicions materials d'interpretació. Un aspecte sobre el qual incideix és el dels actes de parla no traduïts, interessants no només des del punt de vista estricte de l'anàlisi de la qualitat en interpretació judicial, sinó pel que fa als problemes d'indefensió que provoca una interpretació no concomitant i no íntegra. No debades, l'autora analitza al seu corpus aquells moments en els quals l'interpret hauria d'intervenir i no ho fa, però cal tenir en compte que n'hi ha d'altres en què directament aquest interpret ni tan sols és sol·licitat perquè es tracta d'etapes del procediment on no hi ha intervenció de persones al·lòfones davant del tribunal, com si l'acusat no tingués dret a entendre tot el que passa al seu voltant durant les vistes. Aquesta qüestió hauria d'ésser objecte de discussió doctrinal a l'Estat espanyol, més enllà del que se'n pugui dir dins de la literatura sobre estudis d'interpretació judicial. En el cas concret de l'article de Mariana Orozco, a més a més, la hipòtesi de la indefensió de l'acusat al·lòfon, que s'intueix a partir del *modus operandi* dels tribunals pel que fa a la gestió de les llengües, no es basa en pressupostos teòrics, sinó en l'anàlisi exhaustiva d'un corpus anotat d'interpretacions reals. També

manifesta un greu problema d'indefensió la manca de protocols clars d'intervenció d'interprets en el cas de les sol·licituds d'asil descrites per Wallace i Hernández. S'hi afegeix el problema de la formació no específica dels interprets, així com les poques garanties que ofereix un procediment que no entra dins dels paràmetres de la justícia penal, per la qual cosa no té assegurada ni la presència lletrada ni una assistència lingüística efectiva.

3 Conclusió

Aquesta secció monogràfica del número 68 de la *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, suposa una aportació als estudis sobre les relacions entre llengua i dret des de la jurilingüística. Les contribucions que s'hi publiquen reflecteixen un marc interdisciplinari estable de relacions entre llengua i dret, relacions que aquesta revista alimenta des del seu primer número. Els articles de la monografia posen de relleu aquestes relacions des de paràmetres com ara la traducció, la interpretació, la formació, l'autopercepció professional, la recerca teòrica o l'elaboració terminològica, alhora que reflecteixen algunes de les noves tendències en la matèria i revisen de manera crítica els paradigmes existents. Al capdavant, les aportacions publicades fan palesa la pertinència de la jurilingüística com a paradigma ampli i dinàmic a partir del qual poder pensar les relacions entre llengua i dret.

Bibliografia

CACCIAGUIDI-FAHY, Sophie. «Quelques réflexions sur la linguistique juridique ou la jurilinguistique». *Revue Internationale de Sémiotique Juridique* [Berlin: Springer], núm. 21-4, 2008, p. 311-317.

CORNU, Gérard. *Linguistique juridique*. 3a ed. París: Montchrestien, 2005.

GÉMAR, Jean-Claude. «Fonctions de la traduction juridique en milieu bilingue et langage du droit au Canada». A: GÉMAR, Jean-Claude (ed.). *Langage du droit et traduction. Essais de jurilinguistique*. Montreal: Linguatex, 1982, p. 121-137.

GÉMAR, Jean-Claude; KASIRER, Nicholas (dir.). *La jurilinguistique. Entre langues et droits*. Montreal/Brussel·les: Thémis/Bruylant, 2005.

GÉMAR, Jean-Claude. «Aux sources de la “jurilinguistique”: texte juridique, langues et cultures». *Revue Française de Linguistique Appliquée* [París: Publications linguistiques], núm. 16-1, 2011, p. 9-16.

JIMÉNEZ-SALCEDO, Juan. «Pour un discours francophone autour de l'interprétation en milieu social». A: JIMÉNEZ-SALCEDO, Juan (ed.). *Principes, présences et structures de l'interprétation en milieu social dans les pays francophones, Cédille, Revista de Estudios Franceses* [La Laguna: APFUE/Universidad de La Laguna], Monografías 4, 2014, p. 5-8.